

Szerves egységben

Kiss György kiállítása a Belváros–Lipótvárosi Nemzetiségek Házában

„A természeti erők harca, a széthullás drámája, a sziklákat összetartó erők, a kövekből alkotott ókori csodák, a középkor katedrálisai, a világ fölülről látható rendje, a lent megélt kuszaság, az emberi indulatok összecsapása és megbékélése – számomra ez a világ. Ennek megjelenítésére törekszem. Tisztelem a szellemet, a kéz munkáját és az anyagot, vallom az alkotás örömeit, hiszek a művészet jobbító erejében. Hiszek egy művészetet igénylő és szerető társadalom eljövételében” – fogalmazta meg mintegy ars poetica-ként az a nagyszerű művész, aki itt áll Önök előtt, a műveivel körülveve. Köszöntöm a nyáron hetvenedik életévét betöltő alkotó embert, Kiss Györgyöt és kedves valamennyiüket.

A művész úr bár a főváros szülötte, kicsiny gyermekkorától fogva évtizedeken át Gyulán élt, meghatározó élményei tehát e határ menti, több kultúrájú városhoz, az alföldi tájhoz kötik. Nagypapjék az első világháború után menekültek az anyaországba a Krassó–Szörény megyei németek és románok lakta Oravicabányáról. Az első festőművész-rajztanár, aki elkezdte kibontani a későbbi művészt benne, a szintén erdélyi Firtosi József Dezső volt. Az érettségi után nem azonnal vették fel a főiskolára, így úgy döntött, hogy kitanulja a kemény, embert próbáló kőfaragó szakmát, amelyet gyakorolt is.

A Képzőművészeti Főiskolán Kádár György festő osztályában hét évet töltött, beleértve a mesteriskolát is. Mái g hálával gondol a mesterére és szeretettel a Fiatal Képzőművészek Stúdiójában szerzett barátokra.

Milyen döntő hatások formálták Kiss Györgyöt azzá, ami ma? Elsősorban a természet rendje, hiszen a gazdász édesapjával már gyermekként rengeteget járt a határban. Mellette a kétkerekű kordén, néha megkapta a gyeplőt, hajthatta a lovat, igen jól érezte magát. Felnőtt korában a Szabó Iván vezette vásárhelyi művésztelep rendszeres résztvevőjeként, ráérezett e világ levegőjére, a napfelkelte, a naplemente, a felhők, a horizont, a beláthatatlan távolságok nyugalomára és feszültségére. A Balaton látványa, később a természetalakító erők, a hegygerincek, szirtek, kavicok elemeiből, formáiból újratereztvén, felépíti a maga természeti képét.

A fertőrákosi kőfejtőben azután több mint negyven éve találkozott a fenséges renddel, a struktúrával, amely alapjaiban megváltoztatta a szemléletét. Az indította arra, hogy a térszerkezetben a belső mozgatókat keresse, legyen bátorsága csodálattal fordulni az anyaghoz, amely – ahogy egy interjúban visszaemlékezett – „szakadékok, sziklák, síkok és meredélyek vagy a tenger alakjában megmarad, kitölt időt és teret (...) Az örök törekedés a rendre, az örök küzdelem önmagaddal, a rendetlen és rendre vágó önmagaddal...”. Fertőrákos malomkőbányája számos litográfia- és érem sorozatának, festményének az elkészültét ösztönözte.

Kiss György sokoldalú művész: az első időszak expresszív, harsogó, vörös-sárga-barna tónusú festészete szinte észrevétlenül tűnt át párhuzamosan a grafikába, az érmészetbe már a 70-es évektől. A harmadik dimenzió, a térbeli tapinthatóság hiánya szülte a műfajváltást, a plasztika előtérbe kerülését. Az egykori kőfaragó ujjainak a használata belső igény volt nála, utóbb már az olajfesményeit is olyan vastagon vakolta, hogy szinte kis domborművé váltak...

Az érmekre még visszatérek, előbb azonban az itt is látható, balladai tömörségű könyvmatokról. Szokolczay Lajos írta, hogy azok gyökere ugyancsak a mives kőfaragás, tulajdonképpen a fertőrákosi bányamunkája: „Innen rokon témájú litográfiáinak drámai szépsége: a hasított tömbök – ám mindőjük mögött ott a másik – fényjátékszerű feszültsége (...) Kiss György litográfiáinak – több olajképen ugyancsak tapasztalható – kőbánya- (kő-, ékhasítás-) él-

Elhangzott a kiállítás megnyitóján, 2013. május 31-én, Budapesten.

ményében a kemény kontúrú, egymással szögesen szembenálló (némi konstruktivitásra utaló) »foltok« játszanak szerepet.”

Bár kezdettől fogva készít kisméretű portré- és más szobrokat, a köztéri plasztikák, emlékművek megbízásai a 80-as évektől találták meg. Hogy csak néhány, megítélésem szerint jellemzőt és nagyjelentőségűt említsek: Körösnagyharsány – Bocskai, Nyírbátor – Bethlen, Országzászló-domborművek, Gyula – Kossuth, '56-os emlékmű, Budapest – Erkel, Radnóti-, Dayka Margit-emléktábla, Pege-síremlék, Gyomaendrőd – Nepomuki Szent János.

Rideg Gábor mutatott rá, hogy „szüntelenül építi saját, belső katedrálisát a hit építőköveiből” Első korpuszát a szülei sírjára készítette, de a győri Bencés Gimnáziumban, a csabai Jézus Szíve templomban és másutt is állnak feszületei, Krisztus testének szoborszerű ábrázolásai. Krasznahorkai Géza észlelte, hogy a Megváltó megformálásai során „kitapinthatóan a végső formát keresi, azt, amelyik megformálásban a huszadik század végi embernek is adekvátan közvetítheti a figura történelmi korokon átívelő jelentőségét.” Szakrális megbízásai közül kimagaslik a gyulai régi barokk kálvária, ahová tizennégy eredeti stációt készített. Gyulaváriban is látható öt stációja. Az Almásy-kastély kápolnájának plasztikái is az ő munkái. A békéscsaba-jaminai új templom keresztelő medencéjének, Lourdes-i Madonna- és Szent Antal-szobrának alkotója. A művészt idézem: „Óriási felelősség! Amíg a műterem falai közt készül, egy tárgy a sok között. Felszentelés után már nincs közöd hozzá – semmi közöd. A híveké. Felnéznek rá, imádkoznak hozzá. Felemelik tekintetüket és összekulcsolt kezeiket. Megszemélyesíti a hitüket. Te pedig igyekszel adni életedet, saját »keresztutadat« belemintázni, belefesteni. Csak így lesz, lehet hiteles.”

A most kiállított műveinek a gerincét az érmek, plakettek adják. Az alkotó jól látja: az éremművészet mindenre alkalmas, a legtektonikusabb, a legmonumentálisabb dolgok, a természeti erők megragadására is. A mondanivaló, a karakter itt sűrítetten, kalligrafikusan kell, hogy megjelenjen, igen kicsi felületen. Kiss György, úgy az érmeszobrászat, mint a vert érmék mestere, zavarba ejtő témabőség jellemzi: portrék, kulturális élmények, bel- és külföldi benyomások, a női szépség, a belső, nem látható lélek és lényeg, a művész véleménye, sőt a humor is megjelenik a kisplasztikáin.

Művészetét a kritika sokféleképpen jellemzi: ki a reneszánsz életörömöt, ki a klasszicizáló jelleget, mások a realizmusát vagy épp a mérsékelten újító mivoltát emelik ki. Számomra a nemes eszmények, az értékek melletti kiállása tűnik a legfontosabbnak, egyetértve az őt megölelni való, tiszta lelkű művésznek nevező László Gyulával. Műveit megtaláljuk az ország jelentős gyűjteményeiben a csabai, gyulai, vásárhelyi, kaposvári, a pécsi, soproni, pataki múzeumtól a Nemzeti Galériáig, de a British Museumig, Ravennaig, Drezdáig, Gabrovóig tágítható a kör.

Hazai és külhoni, egyéni és csoportos kiállításait is sorolhatnám. Derkovits-ösztöndíjban, Ferenci Béni-nagydíjban részesült, s munkásságát Munkácsy Mihály-díjjal, valamint A Világ Legszebb Érme elismeréssel jutalmazták.

E körben talán nem kell részleteznem, miért fontos tényező a bevezetőben említett gyulai kötődés. Gyula díszpolgáraként kérdezték meg egyszer Kiss Györgytől, mit jelent a számára a szűkebb pátria, gyermekkorának helyszíne. Ezt felelte: „...a Göndöcs-kertet, kanyargós, titokzatos ösvényeivel, évszázados tölgyfáival (...) a tenispályán pattogó labda hangjával, a faszínházat titkaival, a kisvonaat éles füttyét, a mozdony pöfögését és olajszagát, a vasárnapi fagyaltozásokat, a késő estébe hajló korcsolyázásokat, a fahíd alatti tiltott pecázásokat (...), a konyhából kiáradó vasárnapi ebédek illatát (...) Bár az én Gyulámat elvette az idő, ennek ellenére harminc év eltelte után is, amikor felszállok a Keleti pályaudvarról induló Körös expresszre, mindig ugyanaz a szó jut eszembe: hazamegyek.”

A tolerancia, a többnemzetiségű milió számára nemcsak a tágabb környezetében: a városban és Békés megyében volt természetes, hanem – román sógornője révén – egymás megbecsülése a családjában is magától értetődő. Véletlenek, mint tudjuk, nincsenek: a Kisebbségekért, majd Nemzetiségekért Díj plakettjének az elkészítését is Kiss Györgyre bízták. A mostani kiállításának ezért is adtuk közösen a „Szerves egységben” címet, hiszen ahogy az életműve különböző szakaszai és műfajai, úgy a hazában élő nemzeti, vallási közösségek is tizenegy évszázada csak együtt, egymást kiegészítve, a másikkal kölcsönhatásban, egymást gazdagítva építhették föl mindazt, amit Kárpát-medencei kultúrának nevezünk.

Egy francia jezsuita atya egyik háromnegyed évszázada leírt, mindennapi elmélkedéseket tartalmazó könyvecskéjében találtam nemrégiben egy ide vágó, épp májusi gondolatot: „Egység a közösségben. Jól meg kell érteni és erősen akarni. Megérteni. Nincs itt szó arról, hogy kiki az egységért nyomja el a személyes tulajdonságait és jellemét (...) kívánatos, hogy mindenki hordozza jellemző és eredeti jegyét. Egység a gazdag egyéniségek csoportosításával (...) Ha az egységet megértettük, akarnunk kell azt. Mi valamennyien különböző szellemeket, örökölt hajlamokat, más és más mentalitást és kultúrát hozunk a közösségbe. És ez így van jól. Ezáltal nem kell félni az egyhangúságtól és a gondolatok sokféleségéből fényesség sugározhatik elő. Azonban a jellemek összekereküléséből viszályok, többé-kevésbé titkolt vagy nyílt ellentétek támadhatnak. Vigyem be a hangomat az énekkarba és hangomnak nem kell szükségszerűen megegyeznie szomszédom énekhangjával, de összhangba kell kerülnie, össze kell olvadnia az együttes hangjával.”

Isten éltesse a hetvenéves Kiss Györgyöt! Kivételes életművét szeretettel ajánlom a figyelmükbe.

Sz. A. B.